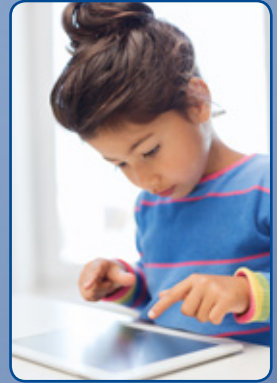

norden

SEKTORIOHJELMA

Koulutus ja tutkimus

Suomen puheenjohtajuus Pohjoismaiden
ministerineuvostossa 2016

SEKTORIOHJELMA

Koulutus ja tutkimus

Suomen puheenjohtajuus Pohjoismaiden
ministerineuvostossa 2016

Sektoriohjelma Koulutus ja tutkimus

Suomen puheenjohtajuus Pohjoismaiden ministerineuvostossa 2016

ISBN 978-92-893-4434-0 (PRINT)

ISBN 978-92-893-4435-7 (PDF)

<http://dx.doi.org/10.6027/ANP2016-702>

ANP 2016:702

© Pohjoismaiden ministerineuvosto 2016

Layout: Erling Lynder

Kannen valokuva: ImageSelect, Signelements

Valokuva: s. 6, 13, 19 Signelements, s. 17 S. Sigbjørnsen/ Stavanger 2008

www.norden.org/nordpub

Pohjoismainen yhteistyö

Pohjoismainen yhteistyö on yksi maailman laajimpia alueellisia yhteistyömuotoja. Yhteistyön piiriin kuuluvat Islanti, Norja, Ruotsi, Suomi ja Tanska sekä Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti.

Pohjoismaista yhteistyötä tehdään politiikan, talouden ja kulttuurin aloilla tärkeänä osana eurooppalaista ja kansainvälistä yhteistyötä. Pohjoismaisen yhteisön tavoitteena on vahva Pohjola vahvassa Euroopassa.

Pohjoismainen yhteistyö pyrkii vahvistamaan pohjoismaisia ja alueellisia etuja ja arvoja globaalissa maailmassa. Maiden yhteiset arvot lujittavat osaltaan Pohjolan asemaa yhtenä maailman innovatiivisimmista ja kilpailukykyisimmistä alueista.

Pohjoismaiden ministerineuvosto

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

Puhelin (+45) 3396 0200

www.norden.org

Sektoriohjelma Koulutus ja tutkimus

Suomen puheenjohtajuus Pohjoismaiden
ministerineuvostossa 2016

Sisältö

Esipuhe	7
1 Osaamisen ketju kuntoon	11
2 Pitkäjänteinen strategia liikkuvuudelle Pohjoismaissa	16
3 Korkeakoulutus ja tutkimus yhteiskunnan ja elinkeinoelämän kehittäjänä	18

Esipuhe

Suomen Pohjoismaiden ministerineuvoston puheenjohtajuusvuoden 2016 ohjelma rakentuu kolmelle kivijalalle: vesi, luonto ja ihmiset.

Pohjoismaita yhdistää ihmisistä ja ympäristöstä huolehtiminen. Sosiaalisen ja ekologisen huolenpidon ja välittämisen varaan on hyvä rakentaa myös tulevaa.

Koulutuksen, tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan tulee vastata yhteiskunnan muutokseen ja olla kehityksen moottorina. Tämä korostuu erityisesti taloudellisesti vaikeina aikoina.

Kehittämällä koulutusta, korkeaa osaamista ja tutkimusta yhteistyössä pohjoismaisesti saamme hyödynnettyä vahvuutemme entistä tehokkaammin. Pohjoismaisen yhteistyön etuja ovat samankaltainen toimintaympäristö, pitkät perinteet yhteistyöstä ja jo olemassa olevat verkostot.

Toimiva pohjoismainen yhteistyö vahvistaa myös yhtenäisyyttämme EU-tasolla ja globaalisti.

Suomen koulutuksen ja tutkimuksen sektoriohjelman pääteemat ovat digitalisaatio, osallisuus, osaamisen vahvistaminen ja avoin tiede.

Digitalisaation edistäminen ja osaamisen vahvistaminen ovat haaste kaikille Pohjoismaille. Meidän tulee olla eturintamassa uuden pedagogiikan ja uusien oppimisympäristöjen hyödyntämisessä, jotta Pohjoismaat ovat jatkossakin oppimisen ja korkean koulutuksen kärkimaita. Keskitymme ensi vuoden aikana erityisesti varhaiskasvatuksen pedagogiikkaan, opettajankoulutukseen ja opettajien täydennyskoulutukseen.

Turvapaikanhakijoiden määrän kasvu haastaa myös koulutusjärjestelmämme. Aktiivisen kansalaisuuden tukeminen, kielenopetus, osaamisen tunnistaminen sekä työelämään siirtymisen vauhdittaminen ovat tärkeitä osia kotoutumisessa ja integroitumisessa uuteen kotimaahan.

Tässä työssä on ehdottoman tärkeää jakaa parhaat käytännöt eri Pohjoismaissa.

Tarvitsemme entistä vahvempaa yhteistyötä yhteiskunnan eri sektoreiden välillä. Suomi käynnistää poikkihallinnollisen ”Hyvinvoivien ihmisten innovatiivinen ja avoin Pohjola 2020” -prioriteettihankkeen vuosille 2016–2018.

Koulutusyhteistyössä sekä opiskelija- ja opettajaliikkuvuudessa on tapahtunut EU-tasolla viime vuosikymmeninä huomattavaa kehitystä. Päivitämme Pohjoismaiden välisiä sopimuksia ja keskustelemme pohjoismaisesta lisäarvosta liikkuvuuden ja koulutusyhteistyön edistämisessä.

On tärkeää pitää huolta pohjoismaisista yhteistyön kärjistä: Nordplus-ohjelmasta, Nordic Master -ohjelmasta sekä pohjoismaisen tutkimusyhteistyön organisaatiosta NordForskista.

Meidän on vahvistettava korkeakoulujen yhteistyötä myös muilla tavoin. Hyviä esimerkkejä tästä ovat arktisten yliopistojen välinen yhteistyö ja korkeakoulujen väliset strategiset kumppanuudet.

Tieteessä panostamme puheenjohtajuusvuotemme aikana erityisesti avoimen tieteen ja tutkimuksen merkityksen ja vaikuttavuuden kasvattamiseen. Pohjoismaisessa dialogissa huomioidaan EU-harmonisointityö ja EU:n linjaukset.

Pohjoismaisella tutkimusyhteistyöllä on paljon annettavaa Suomen koko puheenjohtajuusvuoden pääteemoissa. Vuoden aikana pohjoismainen tutkimusyhteistyö etenee niin vesiosaamisen, arktisten alueiden tutkimuksen, terveyden ja hyvinvoinnin tutkimuksen ja koulutustutkimuksen alueilla. Pohjoismainen eScience-yhteistyö jatkuu Suomen edelliseltä puheenjohtajuuskaudelta.

Vaalitaan yhdessä oppimisen iloa sekä rohkeutta tarttua uuteen!

A handwritten signature in blue ink, which appears to read 'Sanni Grahn-Laasonen'.

Sanni Grahn-Laasonen

Opetus- ja kulttuuriministeri

Koulutuksen ja tutkimuksen sektoriohjelmassa on kolme kokonaisuutta. Ensimmäinen käsittelee koulutusjärjestelmän kokonaisuutta, erityisinä painopisteinä digitalisaatio, osallisuus ja osaamisen kehittäminen. Toinen kokonaisuus koskee pohjoismaisen liikkuvuuden edistämistä ja pohjoismaisia sopimuksia ja kolmas kokonaisuus korkeakoulutuksen ja tutkimuksen pohjoismaisen yhteistyön keskeisiä toimia Suomen puheenjohtajuusvuonna.

1 Osaamisen ketju kuntoon

Koulutuksen tulee vastata yhteiskunnan kehityksen ja muutoksen luomiin uusiin osaamistarpeisiin. Digitalisaatio vaikuttaa osaamistarpeisiimme, tekemiseemme, tapaamme olla vuorovaikutuksessa toistemme kanssa sekä haastaa kykymme tulkita eri tiedonlähteitä. Erityisesti nuorten maailmassa uudet mediavälitteiset vuorovaikutuksen ja verkostoitumisen mahdollisuudet samaan aikaan sekä vahvistavat tiettyjä osaamisen alueita että heikentävät toisia. Tarvitaan uudenlaista osaamista ja uusia keinoja ylläpitää lasten ja nuorten kiinnostusta ja motivaatiota oppimiseen.

Osaamisen perustan murenemisesta on erilaisia merkkejä kaikissa Pohjoismaissa. Heikot perustaidot omaavien nuorten osuus ikäluokissa on kasvanut. Suomen puheenjohtajuuskaudella tarkastellaan koko osaamisen jatkumoa varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen ja aikuisten elinikäiseen oppimiseen ja työelämävalmiuksien ylläpitoon sekä opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen kokonaisuutta Pohjoismaissa.

Hyvin hoidettu opettajien perus- ja täydennyskoulutus on koko koulutusjärjestelmän perusta. Pohjoismainen asiantuntijaryhmä julkaisee vuonna 2016 raporttinsa opettajankoulutuksen tilasta ja pohjoismaisen yhteistyön mahdollisuuksista. Raportti toimii pohjana pohjoismaisen opettajakoulutusyhteistyön tulevaisuuskeskusteluissa.

Osaamisketjun alkupäähän panostaminen on keskeinen asia, josta on huolehdittava kaikissa olosuhteissa. Laadukas varhaiskasvatus ja perusopetus edistävät tasa-arvoa ja sosiaalista koheesiota ja muodostavat perustan myöhemmälle menestykselle. Pohjoismaiden välisellä tutkimusyhteistyöllä voidaan vahvistaa myös tietopohjaa siitä, miten nopeasti muuttuvissa yhteiskunnissamme ja oppimisympäristöissä voidaan parhaiten tukea lasten ja nuorten laajaa osallisuutta ja hyvinvointia.

Tulevaisuudessa on entistä tärkeämpää myös oppimaan oppiminen ja osaamisen jatkuva päivittäminen. Aikuisväestön työelämäkompetenssin nostaminen on myös yhteinen haaste kaikille Pohjoismaille.

Suomi kiinnittää erityistä huomiota politiikkatason asiantuntijatapaamisissa koulutuksen ja työelämän välisiin yhteyksiin sekä digitalisaation koulutuksessa ja työelämässä.

Kielitaidolla ja monilukutaidolla on keskeinen merkitys sille, millaiset valmiudet lapsilla ja nuorilla on kasvaa aktiiviseen aikuisuuteen ja kansalaisuuteen. Suomi tuo vuoden aikana yhteen pohjoismaista osaamista ja tarkastelee mm. opetussuunnitelmien kautta, millaisia kielikasvatuksen tavoitteita ja käytäntöjä Pohjoismaissa on tänä päivänä.

TAVOITTEET

- Vahvistamme pohjoismaista yhteistyötä varhaiskasvatuksen pedagogiikassa ja sen kansainvälistä profilointia.
- Tarkastelemme digitalisaation vaikutuksia osaamistarpeiden muutokseen, täydennyskoulutustarpeeseen, oppimisympäristöihin, pedagogiikkaan ja opetussuunnitelmiin Pohjoismaissa.
- Vertailemme työelämän osaamistarpeita koulutuksen näkökulmasta Pohjoismaissa.
- Rakennamme poikkisektoraalista pohjoismaista yhteistyötä osallisuuden ja koulutuksellisen tasa-arvon kysymyksissä yhteistyössä pohjoismaisen lapsi- ja nuorisoyhteistyön komitean NORDBUKin ja pohjoismaisen tutkimuksen huippuyksikön Justice through Education (JustEd) kanssa.
- Tarkastelemme kielitaidon ja monilukutaidon merkitystä keskeisenä kansalaistaitona ja vertailemme kielikasvatuksen ja monilukutaidon politiikkoja eri Pohjoismaissa.
- Jatkamme pohjoismaista yhteistyötä radikalisaation vastaisessa työssä.
- Kehitämme pohjoismaista yhteistyötä opettajankoulutuksessa asiantuntijaryhmän raportin pohjalta.

KESKEISET TAPAHTUMAT

- Varhaiskasvatuksen pedagogiikan pohjoismainen konferenssi, 22.9.2016
- Virkamiestapaaminen pohjoismaisesta yhteistyöstä, elokuu 2016
- Asiantuntijatapaaminen työikäisen väestön osaamistarpeista ja työelämävalmiuksien ylläpidosta
- Sillat – Nuorten osallisuus ja hyvinvointi Pohjoismaissa. Tapahtuma on osa poikkisektoraalista *Hyvinvoivien ihmisten innovatiivinen ja avoin Pohjola 2020 -hanketta*, 26.–28.9.2016
- 21 st century skills, Nordic@Bett2016, Lontoo 21.1.2016
- Suomen Akatemian Tulevaisuuden oppimisen ja osaamisen ohjelman vuosiseminaari, Tampere 8.–9.6.2016
- Keskustelua kielikasvatuksesta ja maahanmuuttajien kieltenopetuksesta, Kieliparlamentti, Helsinki 7.4.2016 sekä CoDesigns: Envisioning multi-sited language education policies -konferenssi Jyväskylässä 20.–22.6.2016

**”Hyvinvoivien ihmisten innovatiivinen ja avoin Pohjola 2020
– Mahdollisuuksien tasa-arvoa hyvinvoinnista, kulttuurista,
koulutuksesta ja työstä” -prioriteettihanke (2016–2018)**

Sosiaali- ja terveysministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteinen kolmivuotinen prioriteettihanke valottaa monipuolisesti Suomen pohjoismaisen puheenjohtajuuskauden 2016 teemaa ”ihminen”. Hankkeessa etsitään innovatiivisia ratkaisuja ja toimintamalleja yhteiskunnan hyvinvoinnin ja tasa-arvon säilyttämiseen tilanteessa, jossa väestön ikääntyminen, talous- ja työelämän muutokset, maailmanpolitiikan kriisit ja kansainvälinen pakolaistilanne luovat haasteita.

Hankkeen aikana pyritään muodostamaan myös poliittisen tason yhteinen näkemys siitä, millä edellytyksillä asiantuntijayhteistyön merkittävä pohjoismaainen lisäarvo voidaan jatkossa varmistaa. Hankkeen pitkän aikavälin tuloksena vahvistetaan pohjoismaisen hyvinvointipoliittisen yhteistyön ja tiedonjakamisen pysyviä rakenteita. Hankkeen läpileikkaavia teemoja ovat hyvinvointi, moninaisuus, yhdenvertaisuus, sukupuolten tasa-arvo, esteettömyyden periaate ja kulttuurisesti kestävä kehitys. Valittujen teemojen käsittelyssä hyödynnetään ja huomioidaan pohjoismainen tutkimus- ja innovaatiotoiminta. Hankkeen erityisenä painopistealueena ovat lapset ja nuoret.

2 Pitkäjänteinen strategia liikkuvuudelle Pohjoismaissa

On tärkeää ylläpitää, vahvistaa ja luoda uusia edellytyksiä toimivalle liikkuvuudelle ja koulutusyhteistyölle Pohjoismaiden koulutus- ja tutkimusjärjestelmän kokonaisuudessa. Muuttuvat oppimisympäristöt tarjoavat uusia mahdollisuuksia kansainvälisessä yhteistyössä.

Pohjoismaisella yhteistyöllä voidaan vauhdittaa myös laajempaa alueellista yhteistyötä. Nordplus-ohjelma mahdollistaa tuhansien koululaisten, opiskelijoiden, opetushenkilöstön ja tutkijoiden verkottumista ja liikkumista Pohjoismaissa ja Baltian maissa vuosittain. Nordic Master -ohjelma tarjoaa puitteet uutta luoville yhteisille maisteriohjelmille. Pohjoismaiden ministerineuvoston ja Venäjän välinen yhteistyö jatkuu koulutus- ja tutkimusyhteistyösopimuksen puitteissa. Pohjoismainen virallinen yhteistyö huomioi toiminnassaan kasvavassa määrin myös arktisen yhteistyön.

TAVOITTEET

- Päätetään *Nordplus*-ohjelman uudesta kaudesta 2017–2021.
- Pohjoismaiden välisiä sopimuksia tarkastellaan kokonaisuutena. Koulutuksen osalta arvioidaan ja päätetään, mitä tehdään pohjoismaisille sopimuksille koskien tutkintojen tunnustamista (Reykjavik-julistus), korkea-asteen koulutukseen pääsemistä sekä lukiokoulutusta.

KESKEISET TAPAHTUMAT

- Asiantuntijaseminaari pohjoismaisesta liikkuvuudesta, toukokuu 2016
- Koulutusyhteistyön uudet digitaaliset muodot, 26.5.2016

3 Korkeakoulutus ja tutkimus yhteiskunnan ja elinkeinoelämän kehittäjänä

Kansainvälinen kilpailu ja tiukentunut taloudellinen tilanne haastavat korkeakouluja profiloimaan ja vahvistamaan entistä terävämmin osaamis-alueitaan sekä koulutuksessa että tutkimuksessa niin sisällään, keskenään kuin suhteessa muihin tutkimustoimijoihin. Pohjoismaiden korkeakoulutuksen ja tutkimuksen laadun merkitys kasvaa ja on yhä selvemmin hyvinvointiyhteiskunnan ja kansainvälisen kilpailukyvyyn tulevaisuuden elinehto. Pohjoismainen asiantuntijaryhmä tarkastelee parhaillaan korkeakoulutuksen laatua ja sen määrittelemisen haasteita Pohjoismaissa. Ryhmän työn tuloksia käydään lävitse Suomen puheenjohtajuusvuonna.

Digitalisaatio ja suurempien tietomassojen sähköinen käytettävyys ja saatavuus muuttavat tiedettä ja tieteen tekemistä. Suomessa on käynnissä laaja Avoin tiede ja tutkimus (ATT) -hanke, joka on herättänyt myös pohjoismaista kiinnostusta. Avoimesti saatavilla olevat sähköiset tietoaineistot mahdollistavat yhä laajempia käyttäjäkuntia ja eri tietoaineistojen uudelleenkäyttöä. Avoimuus lisää myös kansalaisten luottamusta tieteeseen sekä tutkimuksen vaikuttavuutta. Kaikissa Pohjoismaissa haetaan tällä hetkellä kansallisia ratkaisuja avoimen datan ja avoimien tutkimusprosessien edistämiseksi. Suomi edistää puheenjohtajuusvuonna pohjoismaista vuoropuhelua kansallisen tason toimista, huomioiden työssä EU-tasolla tehtävän harmonisointityön ja EU:n linjaukset sekä NordForskin alkuvuodesta 2016 ministerineuvostolle toimittaman tieteen ja tutkimuksen avoimen saatavuuden politiikka-analyysin.

Koulutuksen ja tutkimuksen ministerineuvosto jatkaa korkeakoulutuksen ja tutkimuksen pohjoismaista yhteistyötä vuonna 2016 painottaen arktista yhteistyötä, vesiosaamista, terveys- ja hyvinvointialaa ja ihmistieteitä. Suomi tarkastelee näitä teemoja eritoten avoimen tieteen ja eSciencen näkökulmasta.

Arktinen yhteistyö koskettaa kaikkia pohjoismaisen yhteistyön sektoreita. Pohjoismailla on hyvää kokemusta ilmasto-, energia- ja ympäristöalan tutkimusyhteistyöstä. Vuonna 2016 käynnistyy NordForskissa Arktiksen vastuullisen kehittämisen pohjoismainen ohjelma. Tutkimusohjelma pitää sisällään arktisten alueiden vesivarojen tutkimusta.

Suomalaista vesiosaamista kytketään pohjoismaiseen viitekehykseen myös Akatemian AKVA-ohjelman, Itämeren alueen ja EU:n yhteisessä BONUS-ohjelmassa sekä Tekesin Arktiset meret -ohjelmassa.

Terveyden ja hyvinvoinnin alojen yhteistyö ja terveystalvaiden yhteinen kehittäminen on vahvassa nousussa Pohjoismaissa. Kansanterveyden, rekisteritutkimuksen ja biopankkien mahdollisuuksia pohjoismaisessa yhteistyössä on taustoitettu laajasti ja NordForskin Terveys ja hyvinvointi -ohjelmassa on kerätty osaamista ja tutkimusympäristöjä pohjoismaisen yhteistyön vahvistamiseksi tällä alueella. Lisäksi yhteispohjoismaista kliinistä tutkimusta tuetaan ja kehitetään käynnissä olevalla Nordic Trial Alliance (NTA) -hankkeella. Terveyttä ja siihen kohdistuvaa tutkimusta pyritään edistämään myös tiedepoliittisin linjauksin.

Vuonna 2016 virkamieskomitea käsittelee NordForskin analyysin NordForskin työstä ja mahdollisesta roolista biopankkien osalta, rekisteritutkimuksessa ja kliinisessä tutkimuksessa sekä NordForskin konkreettiset suunnitelmat pohjoismaisen yhteistyön jatkamiseksi eScience-kysymyksissä pohjautuen Nordic eScience Action plan 2.0 -suunnitelmaan.

Suomen puheenjohtajuuskaudella tarkastellaan myös, miten digitalisaatio muuttaa tieteen tekemistä humanistissa tieteissä ja yhteiskuntatieteissä Suomen Akatemian käynnistämän Digitaaliset ihmistieteet -ohjelman puitteissa.

TAVOITTEET

- Hyödynämme pohjoismaisen korkeakoulutuksen laatu -työryhmän raportin tuloksia koulutuksen laadun kehittämisessä
- Selvitämme mahdollisuudet yhteisiin linjauksiin tiedon käytön kulttuurista avoimen tieteen maailmassa
- Tiivistämme pohjoismaista yhteistyötä arktisten alueiden koulutuksessa ja tutkimuksessa
- Vahvistamme pohjoismaista koulutus- ja tutkimusyhteistyötä terveys- ja hyvinvointialalla

KESKEISET TAPAHTUMAT

- Seminaari korkeakoulutuksen laadusta Pohjoismaissa, kesäkuu 2016
- Avoin tiede ja tutkimus (ATT) -hankkeen vuosiseminaari, marraskuu 2016
- Pohjoismainen konferenssi kansanterveydestä yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa, Helsinki 16.–17.11.2016
- Ohjelmayhteistyötä Suomen Akatemian ja NordForskin kanssa valituissa puheenjohtajuusvuoden teemoissa

norden

Pohjoismaiden ministerineuvosto

Ved Stranden 18
DK-1061 København K

www.norden.org

norden

Pohjoismaiden ministerineuvoston
Suomen puheenjohtajakauden

Pohjoismaisen yhteistyön sihteeristö
Ulkoasiainministeriö

www.norden2016.fi

Laivastokatu 22 H
FI-00160 Helsinki
Puhelin: +358 295 350 000

SUOMI
FINLAND

ANP 2016:702
ISBN 978-92-893-4434-0 (PRINT)
ISBN 978-92-893-4435-7 (PDF)